

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Krakowie

**Szanowny Pan
Jakub Jamróż
Wójt Gminy Łąpsze Niżne**

Oddajemy dziś w Łąpszach Niżnych hołd budzicielom polskości na Spiszu. Niespełna dwa tygodnie temu przedstawiciele Instytutu Pamięci Narodowej wzięli udział w podobnych uroczystościach z okazji setnej rocznicy przyłączenia części Orawy do Polski. Wtedy w Jabłonce przywołano wydarzenia i postacie, będące dziś wspólnym dziedzictwem mieszkańców ziemi orawskiej i spiskiej.

Upadek państw zaborczych w 1918 r. i odrodzenie się Rzeczypospolitej było dopiero początkiem trudnej walki o granice państwa. Głównymi obszarami sporu z Czechosłowacją okazały się Zaolzie oraz Spisz i Orawa. W roku 1920, gdy bolszewickie wojska podchodziły pod Warszawę, a los naszej niepodległości wydawał się przesądzony, czechosłowaccy politycy w rozmowach z zachodnimi aliantami skutecznie ograniczyli polskie roszczenia terytorialne na południu. Polacy musieli porzucić plan przeprowadzenia plebiscytu na Spiszu i Orawie oraz zaakceptować decyzję Rady Ambasadorów.

I tak 28 lipca 1920 r. przyznano nam zaledwie skrawek Spisza – kilkanaście wsi z niespełna dziewięcioma tysiącami mieszkańców. Wkrótce okazało się niestety, że zawarty sto lat temu kompromis był w istocie wadliwy. Zaciążył też na stosunkach Polski i Czechosłowacji, a wzajemna niechęć obu krajów ułatwiła w 1938 oraz 1939 roku działania Hitlerowi i jego zaborczej III Rzeszy. Ofiarami niemieckiej agresji padły i Czechosłowacja, i Polska.

Setna rocznica powrotu części Spisza do Polski to znakomita okazja, by przypomnieć zasługi ludzi, którzy wtedy upomnieli się o polskość tej ziemi. Wymienić wśród nich trzeba Kazimierza Przerwę-Tetmajera, kierującego Narodowym Komitetem Obrony Spisza, Orawy, Czadeckiego i Podhala. Oddajemy cześć urodzonemu w Lendaku Wojciechowi Halczynowi, który wraz z Orawiakami – ks. Ferdynandem Machayem i Piotrem Borowym – reprezentował polskie interesy na konferencji w Paryżu. Wspominamy także jednego z polskich działaczy plebiscytowych, Józefa Wiśmierskiego, nauczyciela ze Lwowa, który starania o polskość Spiszu przypłacił życiem. Pamiętamy również o wielu innych polskich, a zarazem spiskich patriotach, wśród nich o por. Wojciechu Lorencowiczu i Janie Plucińskim.

Szanowni Państwo

Kieruję słowa uznania do organizatorów obchodów stulecia przyłączenia części Spisza do Polski, dziękując za podtrzymywanie zbiorowej pamięci Polaków o tym ważnym wydarzeniu.

28 lipca 2020

Dyrektor

Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie

dr hab. Filip Musiał